

ВПЛИВ УРБАНІЗАЦІЇ НА РОЗВИТОК НОТАРІАТУ ХЕРСОНСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.

У статті розглядається вплив урбанізаційних процесів, розвиток міст та міського способу життя на розвиток нотаріату в Херсонській губернії у другій половині ХІХ ст.

Трансформаційні процеси в Російській імперії були пов'язані із реформами 1860–1870-х рр., зокрема – антикріпосницькою, судовою й земською, міською, військовою, які вплинули на всі сфери життєдіяльності населення тогочасних губерній та дали поштовх до зростання міського населення і потреби виникнення нотаріату.

Поява нотаріату та розвиток міст, його інфраструктури в Одесі та Миколаєві було пов'язано із виникненням транспортної мережі в містах, яка зумовила зростання кількості міського населення. Збільшення населення у містах зумовило потребу в здійсненні нотаріальних функцій, які були пов'язані із купівлею-продажем рухомого і нерухомого майна, заповітами, розподілом майна між нащадками, введення у право володіння майном, землею.

У другій половині ХІХ століття все частіше виникає потреба у здійсненні нотаріальних функцій, які стосувалися як окремих особистостей, так і всього міста. Зокрема, 11 квітня 1880 р., одеський нотаріус Ринцький Лука у своїй нотаріальній книзі зробив запис про те, що П. Бонні (представник Бельгійського акціонерного товариства кінно-залізних доріг) передає право на концесію Е. Отле, що дало змогу запустити першу лінію кінно-залізної дороги в Одесі.

У Миколаєві у другій половині ХІХ століття зростає кількість людей, які прагнули придбати житло та земельні угіддя. Але офіційно це не можна було зробити без запису в актову книгу нотаріусів. Акти, щодо купівлі-продажу майна та землі здійснювалися найбільш відомими та досвідченими нотаріусами міста: В. Штулькерцем, М. Ісаченком, С. Кузнецовим, В. Мілеантом, П. Містюком.

Потреба приватних осіб та державних установ у реєстрації актів, укладених при купівлі та продажу рухомого і нерухомого майна, реєстрів, доручень, купчих свідоцтв, закладних та дарчих записів, духівництв зумовило створення великої кількості нотаріальних контор в Одесі та Миколаєві.

Ключові слова: нотаріат; урбанізація; громадське управління; нотаріальні функції; міське населення; реєстрація.

Процеси урбанізації завжди пов'язані із певними подіями та змінами в суспільній структурі. На території України урбанізація почалася у ХVІІІ ст., але її активна стадія проявилася у другій половині ХІХ ст., коли почалася епоха реформ 60–70-х рр. у Російській імперії. Зростання кількості міст та міського населення мало значні наслідки для розвитку як самих міст, так і їх жителів. Відбулися економічні зміни, пов'язані із побудовою заводів та фабрик, розвитком транспортної системи, що суттєво вплинуло на трансформацію освітніх процесів. Усі вказані фактори вплинули і на судову систему, а також викликали потребу у створенні нотаріальних контор. На нотаріусів покладалися значні функції, пов'язані із купівлею-продажем рухомого і нерухомого майна, земельних ділянок.

Метою нашої статті є спроба проаналізувати вплив урбаністичних процесів на розвиток нотаріату

Херсонської губернії, використовуючи матеріали Одеси та Миколаєві.

Процес впливу урбанізації на розвиток нотаріату в Україні не знайшов достатнього вивітлення в сучасній українській історіографії. Але серед дослідників, які займалися проблемами урбанізації слід виділити праці Я. Грицака [3], Т. Заставецького [7], В. Константинова [9]. Серед авторів, що займаються проблемами нотаріату в Україні – Л. Діденка [5], Н. Денисяка [5], Л. Шевчука [18], Л. Ясінську [20].

Зміни, що відбувалися у Російській імперії у другій половині ХІХ ст. вплинули на трансформаційні процеси, що торкалися більшості сфер життєдіяльності населення. Серед них слід виділити комплекс реформ 1860–1870-х рр.: антикріпосницька (1861 р.), судова й земська (1864 р.), міська (1870 р.), військова (1874 р.) [17, с. 118]. Для нашого дослідження вони є важливими, адже прискорили зростання кількості міст

та міського способу життя як у Російській імперії загалом, так і в окремих губерніях.

Розглядаючи стадії розвитку урбанізації в Україні, слід відзначити, що вони послідовно переходять одна в одну. У першій стадії (тривала в Україні до XVIII ст., і була пов'язана з розвитком ремесел і торгівлі) міста виконували, насамперед, оборонну функцію, а надання магдебурзького права міським поселенням стало важливим чинником розвитку місцевого самоврядування, культури та освіти. Друга стадія (XVIII – XIX ст.) пов'язана із перетворенням дрібних містечок на села, а більших – на міста; значну роль у становленні великих міст в даний період відігравали спорудження заводів та фабрик, розвиток транспортної системи. Третій етап (початок XX – 80-ті роки XX ст.) пов'язаний із розширенням функцій міст, трансформацією їх у значні соціально-економічні центри. Основною ознакою цієї стадії є розширення території передмість, що є результатом урбанізації сільської місцевості (субурбанізація). У теперішній період (четверта стадія) відбувається гіпертрофований розвиток великих міст і занепад багатьох малих, посилення нерівності у розвитку міських поселень [7, с. 117].

Найбільш цікавим для нашого дослідження є другий етап урбанізації. На даному етапі процес урбанізації прискорився і це було пов'язано із скасуванням кріпосного права в 1861 р. та початком модернізаційних процесів на Півдні України. Частка міського населення за переписом 1897 р. становила за губерніями: Волинська губернія – 7,8 %, Катеринославська губернія – 11,4 %, Київська губернія – 12,9 %, Подільська губернія – 7,4 %, Полтавська губернія – 9,9 %, Таврійська губернія – 20,0 %, Харківська губернія – 14,7 %, Херсонська губернія – 28,9 %, Чернігівська губернія – 9,1 %. Як бачимо, найбільший відсоток серед українських губерній міського населення був у Херсонській губернії (найбільші міста Одеса, Херсон і Миколаїв) [1].

Вздовж нижньої течії Дніпра виникли порти Катеринослав і Херсон, на місці впадання Бугу у Чорне море – Миколаїв. Найбільше ж значення для морської торгівлі мало заснування у 1794 р. Одеси. Завдяки своєму зручному розташуванню Одеса швидко розвивалася, і вже у 1840-х рр. за кількістю жителів перевершила найбільше місто України – Київ. З середини XIX ст. аж до кінця існування Російської імперії за чисельністю населення Одеса поступалася лише Москві і Петербургу, міцно закріпивши за собою статус третього найбільшого міста в імперії [3, с. 16].

Важливим поштовхом до розвитку міст Одеси та Миколаєва була побудова транспортної мережі, зокрема, залізниць. Адже зростання кількості населення збільшувало потребу у поїздах, торгівлі, взаємообміні і т. д. Також, слід відзначити, що процеси урбанізації вливали і на розвиток ряду інстанцій та структур, зокрема на появу та збільшення ролі нотаріальних контор і, зокрема, нотаріусів. Відповідно до Закону України «Про нотаріат», нотаріус – це уповноважена державою фізична особа, яка здійснює нотаріальну діяльність у державній нотаріальній конторі, державному нотаріальному архіві або незалежну професійну нотаріальну діяльність, зокрема, посвідчує права, а

також факти, що мають юридичне значення, та вчиняє інші нотаріальні дії, передбачені законом, з метою надання їм юридичної вірогідності, а також здійснює функції державного реєстратора прав на нерухоме майно у порядку та випадках, встановлених Законом України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» [8].

Як зазначає директор Державного архіву Миколаївської області Л. Левченко, нотаріуси у другій половині XIX ст. у Миколаєві та Одесі виконували як приватні функції, так і державні, знаходилися на державній службі, однак вони не були забезпечені ні заробітною платнею, ні пенсією. Незважаючи на це, вони виконували нотаріальне затвердження документів звичайного життя людей, наприклад, купівлю-продаж рухомого і нерухомого майна, заповіти, розподіл майна між нащадками, уведення у право володіння майном, землею і т. д. [11, с. 124].

Коли у 1870 р. в Одесі виникла потреба в трамвайних маршрутах, то почалися переговори з Бельгійським акціонерним товариством кінно-залізних доріг щодо створення в Одесі мережі таких доріг. У 1875 р. відбулася перша спроба підписання контракту, але остаточно контракт було підписано 1890 р. Міський голова Одеси Г. Маразлі підписав договір з представником Бельгійського акціонерного товариства кінно-залізних доріг П. Бонні. Через рік, 11 квітня 1880 р., одеський нотаріус Ринцький Лука Олексійович у своїй нотаріальній книзі зробив запис про те, що П. Бонні передає право на концесію Е. Отле. А 8 червня 1880 р. в Одесі вперше на території України була запущена перша лінія кінно-залізної дороги: вона йшла від вулиці Ришельєвської до пляжу Ланжерон [6].

Необхідно додати, що розвиток нотаріату в Херсонській губернії, а зокрема, у досліджуваних нами містах Одесі та Миколаєві, безумовно, був пов'язаний із урбаністичними процесами XIX ст. Взаємодія органів місцевого самоврядування з нотаріусами того часу була неминучою та активною. Це було пов'язано із тим, що всі нотаріуси знаходилися на державній службі і були активними учасниками засідань, на яких вирішувалася доля міста, його бюджет, земля і т. д. Прикладом може бути також і активна взаємодія нотаріусів Одеси із керівними особами міста, зокрема з Г. Маразлі, який 17 років обіймав посаду одеського міського голови – більше ніж будь-хто з його попередників та наступників. За часи його управління в Одесі було побудовано численну кількість притулків та богаділень, почала працювати перша конка й паровий трамвай, а також побудовано ряд визначних пам'яток, що збереглися дотепер [13, с. 9].

Одним із головних напрямків його діяльності було меценатство. І саме, як людина заможна і владна, ним м. Одеса було подаровано палац на вул. Софіївській (нині – Одеський художній музей). Враховуючи те, що всі акти купівлі-продажу, передачі майна у володіння, у той час уже повинні були закріплюватися документально та записуватися у реєстраційні книги – головним нотаріусом, який

нотаріально завірив даний акт, що позитивно вплинув на розвиток міста та на авторитет міського голови – був Гуровіч Берман Самойлович, який мав власну нотаріальну контору. Спочатку Б. Гуровіч у 1888 р. оформив купчу Г. Маразлі, ціна палацу становила 100 тис. рублів, а в 1892 р. ним було здійснено нотаріальний акт, який свідчив про те, що м. Одесі було подаровано вказаний палац.

Урбанізаційні процеси XIX початку – XX ст. зумовили міграційні процеси на Півдні України. У міста Херсонської губернії все частіше почали переїжджати досить відомі та поважні особистості, які прагнули не лише встановлювати свої порядки, а й активно впливати на розвиток міста, його економіку, освіту, культуру. Прикладом може бути Осип Аронович Рабінович – нотаріус, російський прозаїк, публіцист, редактор, представник російсько-єврейської літератури та громадський діяч. О. Рабінович з родиною переїхав до Одеси у 1845 р., де його прийняли до числа адвокатів комерційного суду, а на початку 1848 р. він отримав посаду публічного нотаріуса, відкрив власну контору та вів активну адвокатсько-нотаріальну практику. З розвитком Одеси у місто все більше прибуває представників єврейської національної громади і саме нотаріус О. Рабінович активно впливає на забезпечення їм рівних прав і можливостей [12].

Також О. Рабінович, як особа, що мала багато знайомих через свою літературну та адвокатсько-нотаріальну діяльність, разом із І. Тарнополем отримав право на випуск першого російсько-єврейського журналу «Рассвет». Ідея даного журналу – пропаганда ідей єдності націй та виступи проти дискримінації євреїв. Саме така діяльність все більше позитивно впливала на розвиток Одеси, як міста культурного, освіченого, у якому велику роль відігравало єврейське населення. Важливу роль відіграв і той факт, що нотаріус О. Рабінович у 1860-ті рр. був депутатом Одеської міської думи і брав участь у підготовці проекту нового міського положення [14, с. 361].

Вибори в число депутатів міських дум відбувалися на основі майнового цензу. Усі майнові цензи записувалися і підтверджувалися нотаріусами, адже саме вони реєстрували право власності на рухоме і нерухоме майно, визначали його цінність та фіксували все це у нотаріальних книгах. У виборах гласних брали участь тільки платники міських податків, тобто власники нерухомої власності (підприємств, банків, будинків). Тому в міських думках переважали представники великої і середньої буржуазії. У десяти найбільших містах імперії (з населенням понад 50 тис. осіб) таким чином були відсторонені від участі у виборах 95,6 % жителів. У Москві отримали виборчі права 4,4 % городян, у Петербурзі – 3,4 %, в Одесі – 2,9 %) [15].

Безумовно, важливим питанням під час процесів урбанізації є земельне. Для того, аби не відбувалося протизаконних дій виникала потреба активного втручання громадського управління і проведення ним чіткої земельної політики, упорядкування свого земельного господарства і реалізації можливостей, наданих міським положенням у цій галузі. Для цього,

при міських управах утримувався землемір і наглядач міської землі. При виявленні захоплення, зверненні до управи з пропозицією відновлення взаємостосунків на законних підставах клопотання, як правило, задовольнялися. До того ж місто не накладало штрафних санкцій, але поземельні відносини між міським громадським управлінням і міщанами набували правового характеру. Проте, за таких сприятливих умов сотні ділянок у передмістях Одеси залишалися незабудованими. Це змусило активізувати діяльність громадського управління у 1873–1874 рр. щодо їх забудови, для чого до планових ділянок у разі потреби відводилися прирізки. Для підгородніх міщан стали відводити садиби з видачею тимчасових свідоцтв на право забудови й «даних» після виконання цих умов, що, як і для ділянок у місті, забезпечувало право переходу землі в повну власність [16, с. 22].

Документальне підтвердження вказаних дій здійснювалося нотаріусами, які фіксували у нотаріальних книгах акти про право на власність. Акти книги містили повні тексти купчих, дарчих, заставних, духовних заповітів, актів про розподіл майна між спадкоємцями. Будь-який нотаріус перш ніж затвердити угоду, заповіт або інший акт здійснював перевірку прав особи як за представленими нею документами, так і за показаннями свідків, навіть здійснювалися медичні огляди осіб на предмет їх спроможності вчинити відповідні юридичні дії [11, с. 14].

У Миколаєві міська управа, прагнучи упорядкувати землекористування, у 1881 р. оголосила, що іногородні не можуть брати ділянки під садиби чи магазини, але ці вимоги неодноразово порушувалися – спочатку шляхом захоплення, а в подальшому шляхом маніпуляцій із землею. Миколаївське міське управління змушене було впорядковувати свої поземельні відносини з хуторянами, замінюючи відкриті листи свідоцтвами. Це ще більше заплутало документальну основу цих відносин, і управою було проведено перереєстрацію документів, що давали дозвіл на володіння садибами. Причому для отримання свідоцтва вносилися платня як за нове відведення. Подальшими заходами щодо реєстрації та впорядкування хуторів була фіксація всієї землі, зайнятої садибами, й складання детальних планів хуторів, що розташовувалися на міських землях [16, с. 22].

Щодо урбаністичних процесів у Миколаєві та розвитку у місті нотаріальних контор, то ситуація тут змінилася після закінчення Кримської війни (1853–1856 рр.). Під час Кримської війни місто було головною тиловою базою Чорноморського флоту. Поразка у війні, що потягнула за собою заборону для Росії мати військовий флот на Чорному морі, значно підірвала економічну базу Миколаєва. Але відкриття у 1862 р. у місті комерційного (торгового) порту послужило поштовхом до перетворення Миколаєва на значний економічний і торговельний осередок. Уже наприкінці XIX ст. Миколаївський порт посідав третє місце після Петербурга і Одеси за обсягами торгівлі з іноземними державами, а за експортом зерна, головними постачальниками якого були степові

губернії, – перше місце в Російській імперії. Місто стало важливим промисловим центром на Півдні України.

Також, важливим етапом у розвитку міста та збільшення кількості міського населення було те, що генерал-губернатор Б. Глазенап домогся дозволу на відкриття Миколаївського порту для іноземних кораблів, митниці й іноземних консульств. Після скасування обмежувальних статей Паризького договору в Миколаєві відновилося будівництво військових кораблів. У 1873 р. було прокладено залізничну лінію Миколаїв – Знамянка, а у 1907 р. відкрито залізницю Миколаїв – Херсон [2].

Станом на 1911 р. населення Миколаївського градоначальства налічувало 104,5 тис. осіб, що дало змогу місту розвиватися в усіх сферах громадської діяльності. У другій половині XIX ст. зростає кількість людей, які прагнули придбати житло та земельні угіддя в м. Миколаєві. Але офіційно це не можна було зробити без запису в актову книгу нотаріусів. Тому попит на нотаріальні послуги зростає, особливо це стосувалося актів щодо купівлі-продажу майна та землі.

Найбільш відомими нотаріусами, які відіграли важливу роль у справах міста Миколаєва були: В. Штулькерц (1473 справи) [4, с. 50], М. Ісаченко (1252 справи) [4, с. 47], С. Кузнецов (24 справи) [4, с. 100], В. Мілеант (507 справ) [4, с. 47], П. Містюк (776 справ) [4, с. 48]. Більшість із них займалася реєстрацією актів, укладених при купівлі та продажу рухомого і нерухомого майна, доручень, купчі свідцтв, закладних, дарчих записів і духовництв.

Як уже нами вище зазначалося, у містах проживали досить поважні та відомі персони. Зокрема, у м. Миколаєві таким був Микола Андрійович Аркас. Він був найвідомішою постаттю в Миколаєві середини XIX ст., адміралом, головним командиром Чорноморського флоту і військовим губернатором Миколаєва та Севастополя. У 1875 р подружжя Аркаса, мабуть, прийшли до висновку, що такі заслуги зобов'язують

Миколу Андрійовича до чогось більшого, ніж проживання в простому будинку. Для побудови більш престижної будівлі ними була обрана одна із кращих ділянок у місті – перетин Адміральської і Соборної вулиць, навпроти міської управи і Адміралтейського собору. Доля даного будинку була досить цікавою.

Після смерті М. Аркаса його унаслідувала дружина Софія, яка згодом написала заповіт і одним із пунктів було записано «... Собственно мне принадлежащий дом со всеми при нем флигелями и прочими жильными и холодными строениями с дворовою землею, обстановкой и всей без исключения домашней утварью, состоящий в гор. Николаеве на углу Адмиральской и Соборной улицы под № 4,... завещаю в полную и исключительную собственность сыну моему Николаю Николаевичу Аркасу» [10]. Враховуючи те, що деякий час у М. Аркаса були матеріальні труднощі йому доводилося ставити будинок під заставу та навіть продавати власній дружині. Серед нотаріусів, які здійснювали нотаріальні функції для родини Аркасів були – С. Кузнецов, сімейний нотаріус Л. Ісаченко та його син М. Ісаченко. Такі ситуації відбувалися у багатьох родинах тогочасних міст. Тому нотаріуси відігравали значну роль для жителів міста.

Таким чином, модернізаційні процеси другої половини XIX ст. досить сильно вплинули на процеси урбанізації у Херсонській губернії. Зокрема, це стосувалося Одеси та Миколаєва, які на той час мали особливі статуси. Місто Одеса було третім за кількістю населення, а Миколаївський порт посідав третє місце за обсягами торгівлі з іноземними державами у Російській імперії. Зростання кількості міського населення, розвиток міст дало поштовх розвитку нотаріату на Півдні України. Виникнення потреби у реєстрації актів, укладених при купівлі та продажу рухомого і нерухомого майна, реєстрів, доручень, купчих свідцтв, закладних та дарчих записів зумовило створення великої кількості нотаріальних контор в Одесі та Миколаєві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алфьоров М. А. Урбанізаційні процеси в Україні в 1945–1991 рр. / М. А. Алфьоров – Донецьк : Донецьке відділення НТШ ім. Шевченка, ТОВ «Східний видавничий дім», 2012. – 552 с.
2. Верменич Я. В. Миколаїв / Я. В. Верменич // Енциклопедія історії України: Т. 6: Ла-Мі / Редкол. : В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. – К. : В-во «Наукова думка», 2009. – 790 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.history.org.ua/?termin=Mykolaiv_2
3. Грицак Я. Й. «Нариси Історії України : Формування модерної української нації XIX–XX ст.» / Я. Й. Грицак. – К. : Генеза, 1996. – 360 с.
4. Державний архів Миколаївської області: Анотований реєстр. – Т. 1. Фонди дорадянського періоду. – Миколаїв, 2006. – 160 с.
5. Діденко Л. В. Окремі аспекти розвитку, удосконалення та реформування українського нотаріату / Л. В. Діденко, Н. М. Денисяк // Молодий вчений. – 2016. – № 3 (30). – С. 467–470.
6. Жданов Д. «Задворки історії»: тайни трамвайних останков в Одесі / Д. Жданов [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://tretiiv.tv/22933>
7. Заставецький Т. Б. Стадійність розвитку урбанізаційного процесу в Україні / Т. Б. Заставецький // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Географія. – 2014. – № 2. – С. 17–21.
8. Закон України «Про нотаріат» від 02.09.1993 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>
9. Константінова В. М. Урбанізація : південно-український вимір (1861–1904 роки) / В. М. Константінова. – Запоріжжя : АА Тандем, 2010. – 596 с.

10. Короленко М. Г. История Адмиральского дома на Соборной / М. Г. Короленко [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://old.mkrada.gov.ua/center/archive9d60-2.html?id=561>
11. Левченко Л. Л. Купецтво Півдня України кінця XVIII – початку XX ст.: огляд архівних фондів за темою дослідження / Л. Л. Левченко // Наукові праці. Національний університет «Києво-Могилянська Академія». Миколаївська філія. – Т. 62. Випуск 49. – Миколаїв, 2006. – С. 119–127.
12. Рабинович Осип // Электронная еврейская энциклопедия [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.eleven.co.il/article/13380>
13. Решетов С. Г. О даре городским головою Григорием Григорьевичем Маразли здания дворца на ул. Софиевской городу Одессе для устройства в нем Музея изящных искусств / С. Г. Решетов // Вісник Одеського художнього музею. – 2014. – № 1. – С. 8–27.
14. Русский биографический словарь: Притвиц – Рейс / Изд. под наблюдением председателя Императорского Русского Исторического Общества А. А. Половцова. – Санкт-Петербург: тип. И. Н. Скороходова, 1910. – Т. 15. – 559 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://dlib.rsl.ru/viewer/01002921701#?page=1>
15. Троицкий Н. Реформы 1861–1874 гг.: Земская, городская и судебная реформы / Н. Троицкий // Научно-просветительский журнал «СКЕПСИС» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://scepsis.net/library/id_1481.html
16. Цибуленко Л. О. Органи самоврядування Одеси, Николаєва, Херсона у розбудові муніципальної земельної та виробничої власності в кінці XIX – на початку XX століття / Л. О. Цибуленко. – Херсон : ХЮІ НУВС, 2003. – 160 с.
17. Шевченко В. М. Реформи 1860–1890-х рр. у Російській імперії: сучасне трактування / В. М. Шевченко // Український історичний журнал. – 2013. – № 5. – 2013. – С. 117–123.
18. Шевчук Л. Нотаріат в Україні в складі Російської імперії / Л. Шевчук // Вісник Львівського університету. Серія : Юридична. – 2013. – Випуск 57. – С. 154–162.
19. Ярков В. В. Нотариат и медиация / В. В. Ярков, И. Г. Медведев // Нотариальный вестник. – 2008. – № 9. – С. 13–21.
20. Ясинська Л. Е. Організація і діяльність нотаріальних органів за судовою реформою 1864 р. в Росії / Л. Е. Ясинська // Вісник Львівського університету. Серія : Юридична. – 2000. – Випуск 35. – С. 114–116.

Н. В. Шевченко

ВЛИЯНИЕ УРБАНИЗАЦИИ НА РАЗВИТИЕ НОТАРИАТА ХЕРСОНСКОЙ ГУБЕРНИИ ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ XIX В.

В статье рассматривается влияние урбанизационных процессов, развитие городов и городского образа жизни на развитие нотариата в Херсонской губернии во второй половине XIX века.

Трансформационные процессы в Российской империи были связаны с реформами 1860–1870-х гг., в частности – антикрепостнической, судебной, земской, городской, военной, которые повлияли на все сферы жизнедеятельности населения тогдашних губерний и дали толчок к росту городского населения и потребности возникновения нотариата.

Появление нотариата и развитие городов, его инфраструктуры в Одессе и Николаеве было связано с возникновением транспортной сети в городах, которая обусловила рост численности городского населения. Увеличение населения в городах вызвало потребность в осуществлении нотариальных функций, которые были связаны с куплей-продажей движимого и недвижимого имущества, завещаниям, распределением имущества между наследниками, введением в право владения имуществом, землей.

Во второй половине XIX века все чаще возникает потребность в осуществлении нотариальных функций, касающихся как отдельных личностей так и всего города. В частности, 11 апреля 1880 года, одесский нотариус Ринцкий Лука в своей нотариальной книге сделал запись о том, что П. Бонне (представитель Бельгийского акционерного общества конно-железных дорог) передает право на концессию Е. Отле, что позволило запустить первую линия конно – железной дороги в Одессе.

В Николаеве во второй половине XIX века увеличилось количество людей, которые стремились приобрести жилье и земельные участки. Но официально это нельзя было сделать без записи в актовую книгу нотариуса. Акты по купле-продаже имущества и земли осуществлялись наиболее известными и опытными нотариусами города В. Штулькерцом, М. Исаченком, С. Кузнецовым, В. Милеантом, П. Мистюком.

Потребность частных лиц и государственных учреждений в регистрации актов, заключенных при покупке и продаже движимого и недвижимого имущества, реестров, поручений, купчих свидетельств, закладных и дарственных записей, духовенства обусловило создание большого количества нотариальных контор в Одессе и Николаеве.

Ключевые слова: нотариат; урбанизация; общественное управление; нотариальные функции; городское население; регистрация.

N. Shevchenko

URBANIZATION IMPACT ON THE DEVELOPMENT OF NOTARIATE IN KHERSON PROVINCE IN THE SECOND HALF OF THE NINETEENTH CENTURY

The development of notariate in Kherson province in the late nineteenth century is viewed from the standpoint of urbanization processes, urban development and urban lifestyle.

Transformation processes in the Russian Empire were associated with reforms of the 1860–1870-ies, in particular, antislavery, justice, regional, and military reforms that influenced all the areas of provinces population life and became the main reason of the urban population growth and the need of occurrence notaries.

The appearance of notaries and urban infrastructure development in Odessa and Mykolaiv caused the development of transport network in the cities, which also led to the growing number of urban population. The increase in population number in cities prompted carrying out notary functions that included real estate and immovable property sales, drawing wills, property division, inheriting the right to property and land.

In the second half of the nineteenth century, there was an increasing demand for notarial services both individuals and the entire city. For instance, on April 11, 1880, Odessa notary Luka Ryntski in his registration book wrote that P. Bonnie (representative of Belgian joint-stock company of horse railways) conveyed his right to concession of E. Otle, which helped to launch the first line of horse-railway in Odessa.

In the second half of the nineteenth century in Mykolaiv, a number of people who wanted to purchase a house and lands grew significantly. It could be done officially by registering in the notary book. Acts of buying and selling property and land were made by well-known and most experienced notaries of the city like V. Shtulkerts, M. Isachenko, C. Kuznetsov, V. Mileant, P. Mistiuk.

The need for registration of private individuals purchase and sale acts for movable and immovable property, lists, orders, bills of sale certificates, donations and mortgage records, from the clergy caused appearing of a great number of notaries in Odessa and Mykolaiv.

Key words: *notary; urbanization; public administration; notary services; urban population; registration.*

Рецензенти: *Котляр Ю. В., д-р іст. наук, проф.
Міронова І. С., д-р іст. наук, доцент.*

© Шевченко Н. В., 2016

Дата надходження статті до редколегії 10.05.2016